

กำเนิด วันมหาปวารณา

พิธีกรรณกิจน ฌ อุโบสถ วัดพระธรรมกาย
วันที่ ๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๓

วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ เป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เพราะถือเป็นวันมหาปวารณา โดยพระภิกษุสงฆ์ผู้ได้อิฐฐานจำพรรษา ในอารามต่าง ๆ จะพร้อมเพรียงกันกระทำสังฆกรรม ดำเนินตามแบบ อย่างแห่งอริยประเพณี อันพระภิกษุอยู่ร่วมกันครบพรรษากาลเหล่านี้ จะได้กล่าวปวารณา หรือเปิดโอกาสให้กันและกัน บอกกล่าว ตักเตือน ในสิ่งที่บกพร่องพึงปรับปรุงแก้ไข พิธีอันสำคัญนี้เป็นพระพุทธานุญาต เพื่อพระภิกษุสงฆ์จะได้เป็นผู้ตั้งงามเรียบร้อยด้วยพระธรรมวินัย เป็น ศาสนทายาทผู้เจริญยิ่งด้วยสามัคคีธรรม มีความบริสุทธิ์บริบูรณ์ สมฐานะแห่งทักษิณยุบุคคล

กำเนิดวันมหาปวารณา

ครั้งหนึ่ง เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี มีภิกษุหลาย รูปซึ่งรู้จักและคุ้นเคยกันมาก่อน ได้มาอยู่จำพรรษาร่วมกันในอาวาส แห่งหนึ่งในโกศลชนบท ภิกษุเหล่านั้นได้ปรึกษากันว่า ด้วยวิธีการ ใดหนอ พวกเราจึงจะอยู่จำพรรษาร่วมกันด้วยความผาสุก มีความสามัคคีปรองดอง ไม่ทะเลาะวิวาทกัน และไม่ต้องลำบากเรื่อง อาหารบิณฑบาต

ครั้นแล้วได้ปรึกษากันต่อไปว่า หากพวกเราจะไม่หักทลายปราศรัย พุดคุยซึ่งกันและกัน รูปใดบิณฑบาตกลับมาถึงก่อน ให้รูปนั้นปูลาสนะ

จัดหาน้ำล้างเท้า ตั้งวางรองเท้า กระเบื้องเช็ดเท้าไว้ ล้างภาชนะสำหรับ
ถ่ายบิณฑบาตเตรียมตั้งไว้ จัดตั้งน้ำฉันน้ำใช้ไว้

ส่วนรูปใดบิณฑบาตกลับมาที่หลัง หากอาหารที่รูปก่อนฉันแล้ว
ยังมีเหลือ ถ้าต้องการฉันก็พึงฉัน ถ้าไม่ต้องการก็ให้เททิ้งหรือล้าง
เสียให้เรียบร้อย แล้วจึงเก็บอาสนะ เก็บน้ำล้างเท้า ตั้งวางรองเท้า
กระเบื้องเช็ดเท้า ล้างภาชนะสำหรับถ่ายบิณฑบาตเก็บไว้ เก็บน้ำฉัน
น้ำใช้ กวาดหอฉัน

รูปใดเห็นหมอนน้ำฉัน หมอนน้ำใช้ หมอนน้ำชำระล้างเปล่า ก็ให้
จัดหาไว้ หากเกินกำลังที่จะทำได้เพียงล่ำพั่ง ให้ภักวมือเรียกเพื่อนมา
ช่วยเหลือกัน แต่อย่าเปล่งเสียงเรียกให้เพื่อนมาช่วยเหลือ

ด้วยวิธีการอย่างนี้แหละ พวกเราจึงจะอยู่จำพรรษาด้วยกันด้วย
ความผาสุก มีความสามัคคีปรองดอง ไม่ทะเลาะวิวาทกัน และไม่ต้อง
ลำบากเรื่องภัตตาหาร ครั้นแล้วภิกษุทั้งหลายเหล่านั้นจึงได้อยู่จำพรรษา
ร่วมกันตามวิธีนี้จนตลอด ๓ เดือน

ธรรมนิยมเข้าเฝ้า

ภายหลังออกพรรษาแล้ว เป็นธรรมเนียมว่า ภิกษุจะต้องเดินทางไป
เข้าเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ครั้นภิกษุเหล่านั้นจำพรรษาครบ
ไตรมาสแล้ว จึงเดินทางไปสู่พระเชตวันเพื่อเข้าเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

เมื่อถวายบังคม และได้นั่งในที่อันสมควรแก่ตนแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสถามภิกษุเหล่านั้นว่า อยู่จำพรรษาด้วยกันด้วยความผาสุกหรือไม่

ภิกษุเหล่านั้น แม้จำพรรษาด้วยกันอย่างไม่มีความสุข ก็ยังกราบทูลว่า พวกตนอยู่จำพรรษาด้วยกันด้วยความผาสุก พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสถามถึงวิธีการที่ใช้ในการอยู่ร่วมกันนั้น ภิกษุเหล่านั้นจึงกราบทูลเรื่องทั้งหมดให้ทรงทราบ

ทรงติเตียน และห้ามประพฤติตามอย่างเดียรฉัตร

ครั้นทรงทราบแล้ว จึงรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย ทราบว่าโมฆบุรุษพวกนี้ แม้อยู่จำพรรษาอย่างไม่มีความสุขเลย ก็ยังยืนยันว่าอยู่กันด้วยความผาสุก ทราบว่าโมฆบุรุษพวกนี้ อยู่จำพรรษากันอย่างกับพวกสัตว์เลี้ยงอยู่ร่วมกัน (อยู่โดยไม่มีการถามสุขทุกข์ของกันและกัน) อย่างแพะอยู่ร่วมกัน อย่างคนประมาทอยู่ร่วมกันแท้ ๆ ยังยืนยันอีกว่า อยู่จำพรรษาด้วยความผาสุก

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เหตุไฉนโมฆบุรุษพวกนี้จึงได้ถือมุควัตร (ข้อปฏิบัติอย่างคนใบ้) ซึ่งพวกเดียรฉัตรถือกัน การกระทำของโมฆบุรุษเหล่านั้น ไม่เป็นที่น่าเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส” ครั้นแล้วทรงแสดงธรรมมิกกา รับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า

“ภิกษุไม่พึงสมานานมุควัตรที่พวกเดียรฉัตรสมานานกัน รูปใดสมานานต้องอาบัติทุกกฏ”

ทรงอนุญาตการปวารณา

ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาคเจ้าจึงทรงอนุญาตให้ภิกษุผู้จำพรรษาแล้วปวารณาต่อกันด้วยเหตุ ๓ สถาน คือ ด้วยได้เห็น ด้วยได้ฟัง หรือด้วยนึกสงสัย (ว่าได้ทำความผิดทางกาย ทางวาจา) อันเป็นวิธีที่เหมาะสมเพื่อการว่ากล่าวตักเตือนซึ่งกันและกัน ทั้งเป็นวิธีออกจากอาบัติ และเป็นวิธีเคารพในพระวินัยของภิกษุทั้งหลายสืบไป

ปวารณาคืออะไร

“ปวารณา” โดยรูปศัพท์ แปลว่า ยอมให้ขอ เปิดโอกาสให้ขอ หรือ ยอมให้ว่ากล่าวตักเตือน

ส่วนคำว่า “ปวารณา” ที่มุ่งหมายในที่นี้ หมายถึง การที่ภิกษุเปิดโอกาสให้ภิกษุอื่นว่ากล่าวตักเตือนตนเองได้ ซึ่งจัดเป็นสังฆกรรมอย่างหนึ่ง ที่พระภิกษุสงฆ์จะต้องทำร่วมกันในวันสุดท้ายของการอยู่จำพรรษา คือ ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ หรือในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ (สำหรับผู้เข้าจำพรรษาในพรรษาหลัง)

วิธีปวารณา

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุตั้งแต่ ๕ รูปขึ้นไปทำปวารณาร่วมกัน โดยเมื่อถึงวันมหาปวารณา ให้ภิกษุเหล่านั้นมา

ประชุมกัน แสดงอาบัติต่อกันแล้ว ให้ภิกษุรูปหนึ่งสวดประกาศตั้งญัตติ (การประกาศให้สงฆ์ทราบเพื่อทำกิจร่วมกัน) ให้สงฆ์ทำปวารณา โดยเริ่มต้นจากภิกษุผู้มีพรรษามาก ไปจนถึงภิกษุผู้มีพรรษาน้อยที่สุด ตามลำดับ

ภิกษุผู้เถระมีพรรษามากกว่าทั้งหมดนั่งกระหย่ง^๑ ประนมมือ กล่าวปวารณาก่อน ๓ ครั้ง (โดยให้ภิกษุที่มีพรรษาอ่อนกว่าปวารณา ที่หลัง) ว่า

“ท่านทั้งหลาย (“ท่านผู้เจริญ” ใช้สำหรับภิกษุผู้มีพรรษาอ่อนกว่ากล่าวกับภิกษุผู้มีพรรษามากกว่า) กระผมขอปวารณาต่อสงฆ์ ด้วย ได้เห็นกิติ ด้วยได้ยินกิติ ด้วยนึกสงสัย (ว่ากระผมทำผิด) กิติ ขอท่านทั้งหลายได้ช่วยอนุเคราะห์ว่ากล่าวตักเตือนกระผม เมื่อกระผมทราบ จักได้แก้ไขต่อไป”

ในระหว่างการปวารณา ทุกรูปต้องนั่งกระหย่ง รูปไหนปวารณาเสร็จแล้วจึงจะนั่งบนอาสนะได้

วันทำปวารณา

ต่อมา ภิกษุทั้งหลายสงสัยว่า วันปวารณามีกี่วัน จึงนำเรื่องไปกราบทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์ทรงรับสั่งว่า ภิกษุทั้งหลาย วันปวารณานี้มี ๒ วัน คือ วันขึ้น ๑๔ ค่ำ และวันขึ้น ๑๕ ค่ำ

^๑ อากาที่นั้งคุกเข่าเอาปลายเท้าตั้งลงที่พื้น ส้นเท้าทั้งสองรับกัน

อาการในการทำปวารณา

ต่อมา ภิกษุทั้งหลายเกิดสงสัยอีกว่า อาการทำปวารณามีเท่าไร จึงนำเรื่องไปกราบทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์ทรงรับสั่งว่า การทำปวารณามี ๔ อย่าง คือ แยกพวกกันทำปวารณาโดยไม่ชอบธรรม พร้อมเพรียงกันทำปวารณาโดยไม่ชอบธรรม แยกพวกกันทำปวารณาโดยชอบธรรม และพร้อมเพรียงกันทำปวารณาโดยชอบธรรม ซึ่งพระองค์ทรงอนุญาตให้ทำปวารณาเฉพาะที่พร้อมเพรียงกันทำโดยชอบธรรมเท่านั้น

พุทธานุญาตอื่นๆ

ภายหลังมีภิกษุบางรูปไม่สบาย ไม่สามารถมาร่วมทำปวารณาได้ จึงทรงอนุญาตให้ภิกษุผู้ไม่สบายนั้น ใช้ให้ภิกษุอื่นทำปวารณาแทนตนได้

ต่อมาภิกษุเกิดสงสัยอีกว่า หากมีภิกษุไม่ถึง ๕ รูป ควรทำปวารณากันอย่างไร พระพุทธองค์จึงมีพระบรมพุทธานุญาตให้อาวาสที่มีภิกษุอยู่เพียง ๔ รูป ๓ รูป หรือ ๒ รูป ทำปวารณากันเองเป็นคณะ และหากมีเพียงรูปเดียว ให้อธิษฐานเป็นส่วนบุคคล คือ ตั้งใจว่า วันนี้เป็นวันมหาปวารณาของเรา

และหากมีเหตุจำเป็นบางประการ ที่จะทำปวารณา ๓ ครั้งไม่ได้ เช่น เมื่อมีเหตุอันตรายหรือความไม่สะดวกอย่างใดอย่างหนึ่งใน ๑๐ อย่างเกิดขึ้น คือ

๑. พระราชาเสด็จมา
๒. โจรมาปล้น
๓. ไฟไหม้
๔. น้ำหลากมา
๕. คนมามาก
๖. ฝนเข้าสิงพิษ
๗. สัตว์ร้ายเข้ามา
๘. งูร้ายเลื้อยเข้ามา
๙. พิษจะถึงแก่ชีวิต
๑๐. มีอันตรายต่อพรหมจรรย์

เมื่อประสบเหตุประการใดประการหนึ่งดังกล่าว ทรงผ่อนผันให้
พิจารณาเพียง ๒ ครั้ง ครั้งเดียว หรือให้พิษที่มีพริศร่าเท่ากันพิจารณา
พร้อมกันได้

นอกจากนี้ หากพิษสงฆ์อยู่จำพรรษาด้วยกันด้วยความผาสุก
แต่เกรงว่าเมื่อเสร็จจากพิจารณาแล้ว อาจมีพิษบางรูปต้องเดินทาง
จากไป จนเป็นเหตุให้ไม่ได้รับความผาสุกในธรรมเหมือนเช่นเคย
เพื่ออนุเคราะห์แก่พิษเหล่านั้น จึงทรงอนุญาตให้เลื่อนวันพิจารณา
ออกไปได้อีก ๑ เดือน

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญ กับการปวารณา

แม้พระผู้มีพระภาคเจ้าเอง ยังทรงให้ความสำคัญกับการปวารณาเป็นอย่างมาก ดังเช่นในสมัยที่พระองค์ประทับอยู่ท่ามกลางพระอรหันตสาวกหมู่ใหญ่ ๕๐๐ รูป ณ พระวิหารบุพพาราม

วันนั้น เป็นวันอุโบสถขึ้น ๑๕ ค่ำ ทรงรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “บัดนี้เราขอปวารณาต่อเธอทั้งหลาย พวกเธอจะไม่ติเตียนกรรมอะไร ๆ ที่เป็นไปทางกายหรือทางวาจาของเราบ้างหรือ”

เมื่อตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระสารีบุตรประนมอัญชลีไปทางพระผู้มีพระภาคเจ้า แล้วได้กราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทั้งหลายติเตียนกรรมใด ๆ อันเป็นไปทางพระกายหรือทางพระวาจาของพระผู้มีพระภาคเจ้าไม่ได้เลย ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เพราะว่าพระองค์ทรงยังทางที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น ทรงยังทางที่ยังไม่เกิดขึ้นพร้อมให้เกิดขึ้นพร้อม ทรงบอกทางที่ยังไม่มีผู้บอก เป็นผู้ทรงรู้ทาง ทรงรู้แจ้งทาง ทรงฉลาดในทาง ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สาวกทั้งหลายในบัดนี้เป็นผู้เดินตามทาง”

ครั้นแล้ว ท่านพระสารีบุตร พร้อมทั้งภิกษุทั้ง ๕๐๐ รูป จึงได้ปวารณาต่อพระผู้มีพระภาคเช่นเดียวกัน ซึ่งพระองค์ก็ไม่ทรง

พระธรรมทายาทกลับจากบิณฑบาตในยามเช้า

เห็นการกระทำใด ๆ ทั้งทางกายวาจาของพระอรหันต์เหล่านั้น ที่จะ
ทรงติเตียนได้เช่นกัน

สาวกสันนิบาต

สำหรับพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์อื่น ๆ ก็ยังทรงอาศัยโอกาสแห่ง
วันปวารณานี้ เพื่อประชุมพระสาวก (สาวกสันนิบาต) อีกด้วย ดังเช่น

พระที่ปึงกรสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงปวารณาพรรษาพร้อมด้วยภิกษุ
๕๐,๐๐๐ โกฏิ ณ ภูเขาสุทิสสนะ ในการประชุมพระสาวก ครั้งที่ ๓

บรรยายภาคในหมู่กุฎิสามเณรเปรียญธรรม

พระสุนทรพุทธเจ้า ก็ทรงปวารณาพรรษา พร้อมด้วยภิกษุอรหันต์
ชีณาสพ ๑๐๐,๐๐๐ โกฏิ ในการประชุมพระสาวก ครั้งที่ ๑

พระโสภิตะพุทธเจ้า ก็ทรงปวารณาพรรษา พร้อมด้วยพระอรหันต์
๘๐ โกฏิ ในการประชุมพระสาวก ครั้งที่ ๓

พระปทุมพุทธเจ้า ทรงปวารณาเป็นวิสุทธิปวารณากับภิกษุผู้บวชใหม่
และภิกษุอื่น ๆ จำนวน ๓๐๐,๐๐๐ โกฏิ ในการประชุมพระสาวก
ครั้งที่ ๒ และทรงปวารณาออกพรรษา พร้อมกับภิกษุผู้บวชด้วยเอหิภิกขุ
จำนวน ๒๐๐,๐๐๐ โกฏิ ในการประชุมพระสาวก ครั้งที่ ๓

พระอัมมทัสสีพุทธเจ้า ทรงทำวิสุทธิปวารณาท่ามกลางภิกษุ
๑๐๐,๐๐๐ โกฏิ ซึ่งบวชภายในพรรษานั้น ณ กรุงสรวณะ ในการประชุม
พระสาวก ครั้งที่ ๑

ธรรมที่ทำให้เป็นคนว่าง่าย

ในทางปฏิบัติ แม้ภิกษุบางรูปจะได้ปวารณาให้สัทธิธรรมีกว่ากล่าว
ตักเตือนตนเองได้แล้วก็ตาม แต่หากภิกษุนั้นเป็นผู้ว่ายาก ไม่อดทนต่อ
คำพร่ำสอน ก็คงไม่มีใครกล้าแนะนำหรือตักเตือนอยู่นั่นเอง ทำให้
ภิกษุนั้นเสียโอกาสที่จะได้แก้ไขพัฒนาตนเอง ให้ก้าวหน้าในพระธรรม
วินัยไปอย่างน่าเสียดายเป็นอย่างยิ่ง

ในทางกลับกัน หากภิกษุใดเป็นผู้ว่าง่าย อดทนต่อคำสั่งสอน
แม้จะไม่ได้ปวารณาไว้ แต่เพราะความว่าง่าย ย่อมทำให้ เพื่อนภิกษุ
ทั้งหลายอยากแนะนำพร่ำสอนในสิ่งที่เป็นประโยชน์

ดังนั้น ภิกษุผู้หวั่นความเจริญในพระพุทธศาสนา จึงควรประกอบ
ด้วยธรรมที่ทำให้เป็นคนว่าง่ายเหล่านี้ คือ

๑. ไม่มีความปรารถนาลามก ไม่ลุแก่อำนาจแห่งความปรารถนาลามก
๒. ไม่ยกตน ไม่ข่มผู้อื่น
๓. ไม่เป็นคนมักโกรธ ไม่ถูกครอบงำด้วยความโกรธ
๔. ไม่ผูกโกรธ เพราะความโกรธเป็นเหตุ

๕. ไม่มีกระแวงจิต เพราะความโกรธเป็นเหตุ
 ๖. ไม่เปล่งวาจาใกล้ต่อความโกรธ
 ๗. เมื่อถูกภิกษุผู้เป็นโจทก์ฟ้อง ก็ไม่ได้เถียงโจทก์
 ๘. เมื่อถูกภิกษุผู้เป็นโจทก์ฟ้อง ก็ไม่รุกรานโจทก์
 ๙. เมื่อถูกภิกษุผู้เป็นโจทก์ฟ้อง ก็ไม่ปรักปรำโจทก์
 ๑๐. เมื่อถูกภิกษุผู้เป็นโจทก์ฟ้อง ก็ไม่เอาเรื่องอื่นมากลบบเกลื่อน
- ไม่พูดนอกเรื่อง ไม่แสดงความโกรธ ความมุ่งร้าย และความไม่เชื่อฟัง ให้ปรากฏ

๑๑. เมื่อถูกภิกษุผู้เป็นโจทก์ฟ้อง ก็พอใจตอบในความประพฤติ
ของตน

๑๒. ไม่เป็นคนลบหลู่ ไม่ตีเสมอ
๑๓. ไม่เป็นคนริษยา ไม่เป็นคนตระหนี่
๑๔. ไม่เป็นคนโอ้อวด ไม่เจ้ามาया
๑๕. ไม่เป็นคนกระด้าง ไม่ดูหมิ่นผู้อื่น
๑๖. ไม่เป็นคนถือแต่ความเห็นของตน ไม่ถือมั่น เมื่อรู้ว่าตนกระทำ
ผิดก็ยอมรับได้ง่าย

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลายทรงให้ความสำคัญกับ “การ
ปวารณา” เป็นอย่างมาก เนื่องจากทรงเห็นว่า “การปวารณา” จะเป็น
ประโยชน์ และเป็นโอกาสแก่ภิกษุที่อยู่จำพรรษาร่วมกัน จะได้ชี้
ชุมทรัพย์ คือ การว่ากล่าวแนะนำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา

คุณธรรมความดีงามให้แก่กัน ทั้งนี้เพื่อความสะอาดหมดจดแห่ง
พรหมจรรย์ และเพื่อความสำรวมระวังทั้งกายวาจาใจ สืบไป

ชุมทรัพย์จากการปวารณา จึงเป็นเหตุเกื้อกูลให้พระภิกษุสามารถ
ฝึกฝนอบรมตนเองให้เจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าในพระธรรมวินัยของ
พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้อย่างรวดเร็ว สมกับที่ได้ชื่อว่าเป็นอายุ
ของพระพุทธศาสนา และเป็นนาบุญอันประเสริฐของโลก ไม่มี
นาบุญอื่นยิ่งกว่า ☺

ที่มา:

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย. (๒๕๒๕). **พระวินัยปิฎกและอรรถกถาแปล**
เล่มที่ ๖. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย. (๒๕๒๕). **พระสูตรและอรรถกถาแปล** เล่มที่
๑๘, ๒๕, ๗๓, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย.

ราชบัณฑิตยสถาน. (๒๕๔๒). **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**
พ.ศ. ๒๕๔๖. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ: บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น
จำกัด.

